

MÜKELLEFLERLE İLGİLİ BİLGİLERİN TOPLANDIĞI VE İŞLENDİĞİ VERİ AMBARININ KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI HUKUKU VE ANAYASA 20. MADDE BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Av. Bekir BAYKARA

Ankara Barosu

**BU YAZI VERGİ DÜNYASI DERGİSİNİN NİSAN 2015 SAYI 404 DE
YAYIMLANMIŞTIR.**

GİRİŞ

Hukuk, kişilerin birbiri ile ve toplumla ilişkilerini düzenleyen, yaptırıma bağlanmış kurallar bütünüdür. Her bütün gibi, bölümleri, parçaları, dalları bulunur. Hukukun dalları da, zamana ve yere göre değişir. İş ve işçi çeşitli şekillerde her zaman var olmuş, olmalıdır. Ancak, bağımsız kavram ve kuralları ile iş hukukunun doğuşu için 1800'lü yılları beklemek gerekmiştir¹.

Son zamanlarda yeni bir hukukun doğuşundan söz edilmektedir². Bu, “kişisel verilerin korunması hukuku” dur. Kısaca kişisel veri; belli bir kişiye ait, gizli–açık, önemli–önemsiz, her türlü bilgi (veri, data, muta, malumat, enformasyon, done,) dir³. Kuşkusuz, kişi olduğu sürece kişisel veri var olmuştur. Ancak bu veriler, bu güne kadar olsa olsa, merakın, dedikodunun bazen de devlet istihbaratının, bazen de kişisel dava konusu olmuş, ancak bu konuda bir hukuk dalı oluşmamıştır. Değişen, kişisel verilerin nitelik ve niceliğindeki artış veya değişim değildir. Değişen, gelişen ekonomi ve kamusal hayatla birlikte bu verilere olan ihtiyacın artması ve kişisel verilerin toplanması, depolanması, işlenmesi ve aktarılması ile ilgili teknolojinin vardığı nokta, bununla birlikte kişilik haklarının zarar görme tehlikesinin doğmasıdır. Eskiden kağıt üzerinde dosyalar halinde devasa depolarda saklanan, kamyonlarla nakledilen, kartoteksler ve fihristler yardımıyla izlenmeye ve bulunmaya çalışılan veriler, bu

¹ Sarper Süzek, İş Hukukunun Genel Esasları, Ankara 1998, Sh. 9.

² Elif Küzeci, Kişisel Verilerin Korunması, Ankara 2010, s.195

³ Anayasa Mahkemesi 26.7.2014 tarih ve 29072 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2013/122 E, 2014/74 K. Sayılı kararında bu konuda, “*Kişisel veri kavramı, belirli veya kimliği belirlenebilir olmak şartıyla, bir kişiye ilişkin bütün bilgileri ifade etmektedir. Bu bağlamda adı, soyadı, doğum tarihi ve doğum yeri gibi bireyin sadece kimliğini ortaya koyan bilgiler değil; telefon numarası, motorlu taşıt plakası, sosyal güvenlik numarası, pasaport numarası, özgeçmiş, resim, görüntü ve ses kayıtları, parmak izleri, genetik bilgiler, IP adresi, e-posta adresi, hobiler, tercihler, etkileşimde bulunulan kişiler, grup üyelikleri, aile bilgileri gibi kişiyi doğrudan veya dolaylı olarak belirlenebilir kılan tüm veriler kişisel veri kapsamındadır.*” Demektedir

gün çok daha az yer kaplayacak ve çok hızlı taranıp bulunacak şekilde saklanabilmekte, bir tuşa basılarak şimşek hızıyla Dünyanın öbür ucuna aktarılabilenmekte, bu veriler işlenip karşılaştırılarak yeni ve anlamlı veriler üretilmektedir (Bu duruma veri madenciliği denmekte olup, aşağıda sözünü ettiğimiz Anayasa Mahkemesi kararında değinilmektedir). Üstelik daha önce kişisel veriler daha çok kamunun elinde iken, şimdi özel teşebbüsler de bu verileri toplamakta ve işlemektedir.⁴ Bu durum bir yandan, devletlerin ve özel teşebbüslerin hizmetlerini geliştirip daha iyi bir şekilde sunulmasına olanak tanımaktadır. Fakat diğer yandan insanların, kişisel profillerin çıkarılıp belli muamelelere tabi tutulması, rahatsız edilmesi, gözetim (tarassut) altında bulundurulması, özgürlüklerin kısıtlanması ve dolayısıyla kişiliklerinin gelişmesinin engellenmesi ve diğer şekillerde kişilere ait bu bilgilerin kötüye kullanılması tehlikesini de bağrında taşımaktadır. Kişilerde, “büyük birader bizi gözetliyor”⁵ sendromunun doğmasına neden olmaktadır. İşte bu nedenlerle, kişisel verilerin, toplanması, kaydedilmesi, depolanması, değerlendirilmesi, silinmesi ve aktarılması yani işlenmesi kurala bağlanmakta ve buna ilişkin hukuk oluşmaktadır.

Gerçekten, artık yeni bir hukuk dalı olarak “kişisel verilerin korunması hukuku” nun doğduğunu söyleyebiliriz. Bu hukukun kaynakları, diğer hukuk kollarında olduğu gibi, uluslar arası anlaşmalar, anayasa ve yasa metinleri, düzenleyici idari işlemler, doktrin ve içtihatlardır.

Türkiye’de kişisel verilerin korunması ile ilgili temel düzenleme Anayasa’da bulunmakla birlikte, bu konudaki çerçeve kanun tasarısı halindedir. Çeşitli kanun ve yönetmeliklerde var olan hükümler de (Örn. 1961 tarih ve 213 sayılı VUK md. 5, 152), kişisel verilerin korunması hukukunun temel esprisine uygun olmadığı için gerçek bir hukuki himaye sağlamaktan yoksundur. Kişisel verilerin korunması hukukunun ülkemizdeki durumu aşağıda incelenecektir.

Vergi uygulamasında kişisel veriler hayati önemi haizdir. Mükellef, sorumlu, vergiden sorumlu ve potansiyel mükelleflere yani bütün ödevlilere⁶ ilişkin kişisel veriler, vergi uygulamasının temelini teşkil eder. En başta, mükellefiyet tesis ettirirken verilen bilgiler ve işe başlayanlar hakkında yapılan yoklama tutanağındaki bilgilerin tümü kişisel veridir. Beyanname ve eklerinde yer alan her bir yazı, kişisel bilgiden başka bir şey değildir. Mükellef

⁴ Elimde bir büyük mağazanın kulüp kartı başvuru formu var. Bu kulüp kartını almak ucuzluktan yararlanmanın ve “bonus” kazanmanın şartı. Bu formda, ad, soyad, gün ve ay olarak doğum tarihi, cinsiyet, adres, telefon, E-Posta ve TC kimlik no ile kart numarası var. Bu bilgiler, bir kişi hakkındaki ciddi bilgilerdir. Kart sahibinin alışveriş bilgilerinin de bu karta işlendiğini düşünüyoruz. Çünkü, alışverişe göre bonus var. Bütün bilgiler işlendiğinde kişiye ait profil çıkarmak çok kolay. Üstelik bu kartta, bu bilgilerin güvenliği ile ilgili hiçbir bilgi ve taahhüt yok.

⁵ George Orwell (1903-1950), Bin Dokuz Yüz Seksen Dört başlıklı romanında, herkesin bir numara ile anıldığı, herkesin her hareketinin her yerde bir büyük göz tarafından izlendiği, düşünmeyi engellemek için yapay bir dil geliştirildiği bir toplumu anlatmaktadır. Bu roman daha sonra sıkı devlet kontrolünün bir simgesi olmuştur. (George Orwell, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, çeviren Nuran Akgören, Can Yayınları, İstanbul, Kasım 2009)

⁶ Ödevli, mükellef ve sorumlular dahil, vergisel bir ödev yüklenmiş tüm kişi ve kurumları ifade eder. Bu haliyle bir üst kavramdır.

olsun olmasın, vatandaş bulunsun bulunmasın, TC kimlik numarasıyla ve Yabancı Kimlik Numarasıyla (YKN)⁷ yapılan her bir işlem kişisel veridir ve bunlar vergi idaresinin istihbarat arşivine veya yeni adıyla veri ambarına gitmekte ve burada işlenmektedir. (Buradaki veri ambarı, şüphesiz “Gelir İdaresi Başkanlığı Veri Ambarı” dır. Çünkü “veri ambarı” sözcüğü, tıpkı “buğday ambarı” gibi genel bir sözcüktür. Oysa “Gelir İdaresi Başkanlığı Veri Ambarı” mükellef, sorumlu ve diğer ilgili kişiler ile ilgili bütün verilerin sorgulanabildiği, analiz edilebildiği bir depodur⁸.)

Yukarıda kısaca değinildiği gibi; Vergi İdaresi, vergi ödevlilerinin doğumdan ölüme, yani beşikten mezara bütün kişisel verilerini toplamakta ve işlemektedir. Bu verilerin toplanması ile ilgili mevzuat, elbette mevcuttur. Bunlar aşağıda ele alınacaktır. Ancak Vergi İdaresinin, kişisel verilerin korunması, hatta işlenmesi ile ilgili kuralları bulunmamaktadır. Bu yoruma maliyecilerin şiddetle karşı çıktıklarını, vergi mahremiyeti nedeniyle bütün kişisel verilerin Maliye tarafından “gözü gibi” korunduğunu söylediklerini duyar gibiyiz. Ancak, kişisel verilerin korunması ile ilgili okumalarımız ve karşılaştığımız olaylardan sonra, vergi mahremiyeti ile ilgili kuralların, kişisel verilerin korunmasının yalnızca bir parçası olduğunu, üstelik bu haliyle veri sahibinin bir “ veri objesi” olarak görüldüğünü ve bazen de bu verilerin, veri koruma hukuku anlamında kaliteli olmadığını gördük. Dolayısıyla, bu yönde ciddi düzenlemeler yapılması gerektiği, üstelik 5982 sayılı Kanunla yapılan ve halk oylaması ile kabul edilen Kanun ile Anayasa’nın 20 inci maddesine son fıkra olarak eklenen hükümden sonra bunun bir zorunluluk olduğu sonucuna vardık.

Başlıktaki konuyu incelemeyi hedef alan yazımız, giriş ve sonuç bölümü dışında iki ana bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde kişisel verilerin korunması hukuku ile ilgili bilgi verilecektir. İkinci bölümde ise; Vergi İdaresinin elindeki vergi istihbarat arşivi ve veri ambarı hakkında bilgi verilecek, vergi ile ilgili kişisel verilerin korunması üzerinde durulacaktır.

I-KİŞİSEL VERİ VE KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI HUKUKU

A-Genel Olarak Kişisel Verilerin Korunması Hakkı

Kişisel verilerin (bilgilerin) korunmasından amaç, ait olduğu kişiden bağımsız olarak ve onu ihmal ederek, belli bir kişiye ait kişisel verilerin korunması değildir. Tam tersine, kişisel verilerin korunması hakkının amacı, kişinin onuru⁹ (haysiyeti, şerefi), kendini

⁷ Aşağıda belirteceğimiz gibi, Türkler TC kimlik no, yabancılar ise “Yabancı Kimlik Numarası” kullanmaktadır.

⁸ Ümit Burak Usgurlu, Veri tabanı, Veri Madenciliği, Veri Ambarı, Veri Pazarı. Başkent Üniversitesi, Bilgisayar mühendisliği, Bilişim sistemleri, (Bil 483). <http://mail.baskent.edu.tr/~20394676/0302/bil483/HW2.pdf>, ulaşma tarihi 15.12.2014, Burada veri ambarı ile ilgili olarak “Veri ambarı ilişkili verilerin sorgulana bilindiği ve analizlerinin yapılabildiği bir depodur. Bir veri ambarı, analizler ve sorgular için kullanılabilir, bütünleşmiş bilgi deposudur. Veri ve bilgiler, üretildiklerinde heterojen kaynaklardan elde edilirler. Standford Üniversitesine göre: Veri ambarı, başlangıçta farklı kaynaklardan gelen verinin üzerinde daha etkili ve daha kolay sorguların yapılmasını sağlamaktadır” bilgisi bulunmaktadır.

⁹ “insan onuru” nun yukarıda sözünü ettiğimiz Anayasa Mahkemesinin 2013/122 E, 2014/74 K. Sayılı kararında da altı çizilmiştir.

geliştirme hakkı ve özgürlüklerinin korunmasının özel şekli olarak düşünülmelidir.¹⁰ Yani korumanın hedefi verinin kendisi değil, o verinin ait olduğu kişidir.¹¹

Her insan, insanlık ailesinin şerefli bir üyesidir ve “.. *hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme.... hak ve yetkisine doğuştan sahip..*” tir¹². Bu anlamda insan, alemin en seçkin, en değerli varlığı, yani şairin dediği gibi “ zübde-i alem” dir.¹³ İnsan onuru, insanın öz değeri, kendi sorumluluğu çerçevesinde kendi hayatını belirleyebilme yeteneği olarak, tanımlanabilir.¹⁴ Ancak, bu kavramın pozitif içeriğinin belirlenmesindeki güçlük karşısında Alman Anayasa Mahkemesi, insanın kamusal organlar karşısında basit bir “obje” veya “araç” haline getirildiği durumlarda, insan onurunun ihlal edildiği yönünde karar vermektedir.^{15, 16}

Gerçekten, obje, kişinin yöneldiği “nesne “dir, “şey” dir. Başka bir açıdan konudur. Bir bakıma da “meta” dır. Halbuki insan, haklara ve yetkilere sahip “kişi” dir, “süje” dir. Kendine ait kişisel verilerin, kendi iradesi, isteği olmadan, çoğu zaman iradesi dışında toplanması, kontrolsüz olarak ortalıkta dolaşması, açıklanması, bunlar yapılmaya bile alınan verilerin akıbetini bilmemesi, insana gözetim altında bulunduğu hissi verir ve obje haline getirir. Gözetim (müşahede) altında bulunan kişi, tümüyle kendi olmaktan çıkar ve başkası lehine olarak kendi özgürlüğünden bir kısmını kaybeder, bir kısım değerlendirmelere maruz kalan, incelenen bir nesne durumuna gelir ve bu halden bir nevi “ metafizik hicap doğar”.¹⁷ Esasen hicap, yani utanma, başkası için bir obje olmaktan ibarettir. Bu utanma duygusu, aşağılanmış olmaktan gelmektedir. Çünkü insanı obje haline getirmek; onu alçaltma, aşağılama demektir.

Aslında insan bilinmek, tanınmak, hatta bir kısım insan da daha geniş bir çevre tarafından bilinmek, yani meşhur olmak ister. Ancak, en meşhur ve maruf (bilinen) insanların da, bilinmesini istemediği bilgileri, yani mahremleri vardır. Ayrıca bu insanların yalnız kalmak, gözden ırak olmak, alelade insan olarak dolaşmak istedikleri zamanlar da olur. Birçok insan da, bilinmekten, tanınmaktan, ilgi odağı olmaktan hoşlanmayabilir. Ancak, günümüz teknolojisinin geldiği aşama, meşhur olsun olmasın bütün insanların bilgilerini belli

¹⁰ Şimşek, age, Sh. 119.

¹¹ Elif Küzenci, age, Sh.13.

¹² 1982 Anayasası başlangıç hükümleri.

¹³ Divan şairi Şeyh Galip (Galip Dede) “*Hoşca bak zatına kim zübde-i alemsin sen*” demektedir. Buradaki “zübde”, bir şeyin en seçkin, en değerli kısmı anlamındadır. (Ferit Devellioğlu, Osmanlıca Türkçe Lügat).

¹⁴ Şimşek, age, Sh. 129.

¹⁵ Age. Sh. 130

¹⁶ Anayasalarda hakların sıralanmasının bir anlamı vardır dersek, Alman Anayasasının birinci maddesi insan haysiyeti ile ilgilidir. Madde “(1) *Die Würde des Menschen ist unantastbar. Sie zu achten und zu schützen ist Verpflichtung aller staatlichen Gewalt.*” Şeklinde dir. (http://www.bundestag.de/dokumente/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_01.html). Erişim tarihi 11.12.2010. Maddeyi şöyle çevirebiliriz. “ İnsan haysiyeti dokunulmazdır (masundur). Bütün devlet organları buna dikkat etmek ve korumak yükümlülüğündedir.”

¹⁷ J.Maisonneuve, Psikososyolojinin İlkeleri, (Genel Pskoloji İle Sosyal Psikolojinin İlkeleri Açısından), Çeviren Selmin Evrim. İÜ. Edebiyat Fakültesi yayınları 1841, İstanbul 1973 Sh. 15. (Yazar burada Sartre’ın L’Etre et le Néant adlı eserinde bakışa verilen değeri açıklamak için bu sözleri söylemektedir.)

yerlerde ve kontrolsüz bir şekilde toplanıp işlenebilir hale getirdiğinden, istenen tüm insanları gözetim altında tutma olanağını vermektedir. İşte, kişileri sadece kamu organları karşısında değil, diğer kurum ve kuruluşlar karşısında da bir nevi çıplak duruma getiren, objeleştiren bu duruma, kişisel verileri koruma kuralları ile engel olunmak istenmektedir. Bu yapılırken de, bir yandan bu verileri işleyerek daha uygun ve ekonomik mal ve hizmet üreten kamu ve özel sektör menfaatleri, diğer yandan da, kişisel verilerin sınırsız ve gelişigüzel toplanması, denetimsiz olarak açıklanıp yetkisiz kişiler elinde kötüye kullanılmak suretiyle kişilerin haklarının ihlal edilmesi, önlenmeye çalışılmaktadır.¹⁸

B- Ülkemizde Kişisel Verilerin Korunması Hukukunun Durumu

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, kişisel verilerin korunmasından amaç, kişisel verinin kendisi değil, kişinin haysiyeti, özgürlüğü, özel hayatı ve kendisini geliştirme hakkını korumak olunca, ilk akla gelen elbette Anayasa olacaktır.

Anayasa'nın 17'nci maddesinin birinci fıkrası "*Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir*" şeklindedir. Bu hak, temelini, hak ve özgürlüklerin ortak temeli, çıkış noktası olan insan onurundan alır.¹⁹ Dolayısıyla, kişisel verilerin korunmasına ilişkin temel Anayasa hükümlerinden birisi, yukarıda belirttiğimiz başlangıç hükümlerindeki "*.. hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme.... hak ve yetkisine doğuştan sahip..*" tir ifadesi ile 17/1'inci madde hükmüdür. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz gibi, hiçbir kurala tabi olmadan kişisel verilerin işlenmesi kişiyi obje haline getirir ve bu nedenle aşağılamış olur. Kişinin aşağılanmasına ise, hukuk düzeni kayıtsız kalamaz.

Kişisel verilerin korunması hakkının diğer anayasal dayanağı, "*Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz*". şeklindeki Anayasa'nın 20'nci maddesinin birinci fıkrasıdır. Gerek ulusal gerekse uluslar arası düzenlemede, kişisel verilerin korunması hakkının temeli olarak, 20. maddede düzenlenen özel hayatın gizliliği hakkı gösterilmektedir.²⁰ Esasen bu nedenle, kişisel verilerin korunması ile ilgili olarak "*Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin*

¹⁸ Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısı Genel Gereğesi
<http://www.kgm.adalet.gov.tr/tbmmkom/kisiselveriler.pdf>

¹⁹ Küzeci, age, Sh. 267

²⁰ age Sh.267

korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir” şeklindeki Anayasa değişikliği bu maddeye son fıkra olarak eklenmiştir.²¹

Anayasa’ımızda 2010 yılında yapılan değişiklik sonucu, 20. maddeye eklenen son fıkra gereği, bundan sonra artık kişisel verilerin korunması hakkı, bu maddeye dayanacaktır. Fakat hakkın bir maddede düzenlenmesi, bu hakkın sadece bu madde çerçevesinde korunacağı anlamını taşımaz. Bir hak, çoğunlukla zaruri olarak bir maddede düzenlenmekle birlikte, birçok maddeyi ilgilendirebilir. Kişisel verilerin korunması hakkının da, Anayasa’nın 21. maddesindeki konut dokunulmazlığı, 22. maddedeki haberleşme özgürlüğü,²² 25. maddedeki düşünce ve kanaat hürriyeti²³ ile ilgili olduğu belirtilmektedir. Çünkü, bilgisayar teknolojisi, eşleştirmeler ve karşılaştırmalar yoluyla kişisel profil çıkarmayı mümkün kılmaktadır.²⁴ Bu bölümle ilgili son olarak, kişisel verilerin esas itibarıyla Anayasa 20. maddeye dayanması, kişisel verilerin korunması hukukunun sadece kişinin özel hayatına ilişkin bilgiler olmadığını belirtelim. Bu hukukun konusu, bir kişiye ilişkin tüm bilgilerdir.

Bu konudaki uluslararası koruma sağlayan önemli bir düzenleme kuşkusuz, ülkemizde kabul edilen İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (İHAS) dır. Bu Sözleşmenin 8/I maddesi *“Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir”* şeklindedir. Bu madde kişisel verileri de kapsamaktadır. Kişisel veriler konusunda hakkı ihlal edilen kişi bunun giderilmesi için İnsan Hakları Avrupa Mahkemesine (İHAM) kişisel başvuru yapabilir.

Ancak kişisel veriler; yukarıda belirtilen sözleşmenin 8. maddesindeki hükümlerle korunamayacağından, 1981’de Avrupa Konseyi kısaca “108 No’lu Sözleşme” olarak anılan "Convention for the protection of individuals with regard to automatic processing of personal data" (Kişisel verilerin otomatik işlemden geçirilme sürecinde bireylerin korunması hakkında sözleşme) imzaya açılmış ve Türkiye tarafından da imzalanmış, daha sonra 1986’da yürürlüğe girmiştir.²⁵ Sözü edilen 108 Nolu Sözleşme kişisel verilerin korunması konusunda genel ilkeleri tespitle yetinmekte olup, Sözleşme’nin uygulanabilmesi, ayrıntıların taraf devletlerce yapılacak düzenlemelerde yer almasıyla mümkün olacaktır.²⁶ Türkiye henüz bir "Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanun” çıkarmamıştır. Bu konuda bir tasarı bulunmaktadır. Tasarı gerekçesinde, 108 sayılı sözleşmedeki esasların dikkate alındığı belirtilmektedir.

²¹ Bu fıkra 7.05.2010 tarihli Kanunla düzenlenmiş ve 12.09.2010 tarihli halkoylaması sonucunda kabul edilmiştir.

²² Nilgün Başalp, Kişisel Verilerin Korunması ve Saklanması, Ankara 2004, Sh. 100

²³ Küzeci, age Sh.270

²⁴ İkbâl Gür, Kişisel Verilerin Korunması Hususunda AB ile ABD arasında Çıkan Uyuşmazlıklar ve Çözüm Yolları, Ankara 2010, Sh.7

²⁵ Tekin Akıllıoğlu, "İdari Usul ve Kişisel Verilerin Korunması", www.idare.gen.tr/akillioğlu-idariusul.htm (11 Ağustos 2004).(Erişim, 11. Aralık 2010)

²⁶ age

Kişi yaratılış itibariyle maddi, toplum içinde yaşaması nedeniyle de manevi varlıklara sahiptir. Bu bağlamda, hayat, maddi ve ruhi sağlık, ad, onur, itibar, özel hayat gibi manevi varlıklara sahip olup, Medeni Kanun bunları saymamış, hakime bırakmıştır.²⁷

Kişisel veriler, TMK (Türk Medeni Kanunu) 23. maddedeki kişilik değerlerine dahildir ve bunlara saldırı olduğunda korunur, 24, 25. madde kapsamında, BK. 49. maddelere göre dava konusu edilebilir.²⁸ Kişisel verilerin ticari alanda kullanılması halinde bu veriler ayrıca Ticaret Kanunu ve Fikir ve Sanat eserleri Kanununa göre de korumaya tabidir.²⁹

VUK'un 5. maddesinin başlığı "vergi mahremiyeti" dir. Vergi mahremiyeti uyarınca, maddede sayılan memur ve görevliler, görevleri sırasında edindikleri mükellef ve mükellefle ilgili kişilere ait bilgileri saklamak zorundadır. Maddede istisnalar da düzenlenmiştir. Madde hükmüne uymama VUK 362. madde yollamasıyla TCK 239. maddeye göre cezalandırılır.

Kişisel veriler ceza hukukunun da konusudur. Yeni, yani Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK 132-140 maddeleri arasında "*Özel Hayatın ve Hayatın Gizli alanına Karşı suçlar*" düzenlenmiştir. Bunlardan 132. maddede "*Haberleşmenin gizliliğini ihlal*", 133. maddede "*Kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması*", 134. maddede "*Özel hayatın gizliliğini ihlal*", 135. maddede "*Kişisel verilerin kaydedilmesi*", 136. Maddede ve 137. maddede "*Verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme,*" 138. maddede ise "*Verileri yok etmeme*" düzenlenmiştir.

Kişisel verilerle ilgili önemli bir idari düzeleme de, Telekomünikasyon Kurumu tarafından 24/07/2012 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmış "*Telekomünikasyon Sektöründe Kişisel Bilgilerin İşlenmesi ve Gizliliğinin Korunması Hakkında Yönetmelik*" (TKKBİGKHY) tir³⁰.

Bu konuda başka bir düzenleme de 8.12.2006 tarih ve 26370 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmış olan Kimlik Paylaşım Sistemi Yönetmeliğidir.

C-Kişisel Verilerin Korunmasıyla İlgili Tanım, Temel Kavram ve Kurumlar - Vergiyle İlgili Kişisel Verilerin Bunlar Karşısındaki Konumu ve Verilerin Korunmasıyla İlgili İlkeler

²⁷ Ergun Özsunay, Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu, İstanbul 1979, Sh. 97-98

²⁸ Hayrunisa Özdemir, Elektronik Haberleşme Alanında Kişisel Verilerin Özel Hukuk Hükümlerine Göre Korunması, Ankara 2009, Sh.95

²⁹ age, Sh. 96-97.

³⁰ Bu yönetmelik ilk defa 06.02.2004 tarihinde çıkarılmış, daha sonra 24.07.2012 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan aynı başlıklı yönetmelik çıkarılmıştır. Yönetmeliğin bazı maddeleri 11.07.2013 tarihinde yayımlanan yönetmelikle değiştirilmiştir. Bu yönetmeliğin bazı maddelerin iptali için Danıştay'a başvurulmuş, yürütmeyi durdurma isteminin reddi üzerine, itirazı görüşen Danıştay İDDK bu yönetmeliğin dayandığı maddelerden birisi olan 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanununun 51 inci maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle AYM e başvurmuş, AYM yukarıda sözü edilen Anayasa Mahkemesi 26.7.2014 tarih ve 29072 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2013/122 E, 2014/74 K. Sayılı kararı vermiş, kararın yürürlüğünü altı ay sonraya bırakmıştır.

1- Vergiyle İlgili Kişisel Verilerin Temel Kavram ve Kurumlar Karşısındaki Konumu

Aşağıda kişisel verilerin korunması ile ilgili bazı temel tanım, temel kurum ve kavramlar ele alınacaktır. Bunun için esas itibariyle, “Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısı”ndan yararlanılacaktır. Bundan bahsederken de sadece “tasarı” denecektir.

Esas itibariyle tasarıdan alınan aşağıdaki tanımların açıklanması bakımından, asıl konumuz olan vergi istihbarat arşivi ve bunun yeni adı olan veri ambarı ile ilgili bir örnek verilmiştir.

1)Kişisel Veri: Kişisel verilerin korunmasında kilit kavramdır. Tasarıda kişisel verinin tanımı, “*Belirli veya kimliği belirlenebilir gerçek ve tüzel kişilere ilişkin bütün bilgiler*” şeklinde yapılmıştır.

Aynı tanım 24.07.2012 tarihli TKKBİGKH Yönetmelikte, “Kişisel veri: Belirli veya kimliği belirlenebilir gerçek ve tüzel kişilere ilişkin bütün bilgileri.. ifade eder” şeklinde yapılmıştır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz Anayasa Mahkemesinin 2013/122 E, 2014/74 K. Sayılı kararında bu kavram ile ilgili olarak “ *Kişisel veri kavramı, belirli veya kimliği belirlenebilir olmak şartıyla, bir kişiye ilişkin bütün bilgileri ifade etmektedir. Bu bağlamda adı, soyadı, doğum tarihi ve doğum yeri gibi bireyin sadece kimliğini ortaya koyan bilgiler değil; telefon numarası, motorlu taşıt plakası, sosyal güvenlik numarası, pasaport numarası, özgeçmiş, resim, görüntü ve ses kayıtları, parmak izleri, genetik bilgiler, IP adresi, e-posta adresi, hobiler, tercihler, etkileşimde bulunulan kişiler, grup üyelikleri, aile bilgileri gibi kişiyi doğrudan veya dolaylı olarak belirlenebilir kılan tüm veriler kişisel veri kapsamındadır*” ifadeleri kullanılmıştır.

Kişisel verilerin bir kısmı özellikli veridir. Tasarıda bunlara “Özel niteliği olan kişisel veriler” denmekte ve bunların, kişilerin ırk, siyasî düşünce, felsefi inanç, din, mezhep veya diğer inançları, dernek, vakıf ve sendika üyeliği, sağlık ve özel yaşamları ve her türlü mahkûmiyetleri ile ilgili kişisel veriler olduğu belirtilmekte ve bunların kural olarak işlenemeyeceğine hükmedilmektedir. Bu tür verilere “hassas veriler” de denmektedir³¹.

Alman Anayasa Mahkemesi, verilerin korunması hakkı bakımından, önemli önemsiz veri ayrımı yapılamayacağına karar vermiştir. Mahkemeye göre, önemsiz denilen veriler toplanarak, kişiye ilişkin önemli sonuçlara varılabilecek, kişinin profili çıkarılabilecektir.³²

Mükellef, sorumlu ve diğer kişilerin, özellikle mükellef ve sorumluların vergi dairesine verdikleri, ad, unvan, adres, matraha ilişkin her türlü bilgi kişisel veridir.

³¹ Başalp, age, Sh. 42.

³² Şimşek, age. Sh.115

2)İlgili Kişi: Tasarıda “*İlgili kişi: Hakkında kişisel veri işlenen gerçek ve tüzel kişileri ifade eder.*” şeklinde tanımlanmıştır.

En başta değindiğimiz gibi, kişisel verilerin korunmasına ilişkin kanunların amacı, veriyi değil, veri sahibini korumaktır.

Vergi dairesine kendisi hakkında bilgi veren veya vergi dairesinin çeşitli yollardan kendisi hakkında bilgi elde ettiği herkes (gerçek veya tüzel), ilgili kişidir. Bunun dışında; tüzel kişilerin ortakları ve yöneticileri, mal ya da hizmet alıp sattığı veya çeşitli biçimlerde ilişkide bulunduğu ve bilgisini vergi dairesine vermek durumunda kaldığı her kimse de ilgili kişidir. Vatandaşlık numarasıyla bilgileri toplanan kişiler de bu kavrama dâhildir.

3)Kişisel Verilerin İşlenmesi: Tasarıda, “*Kişisel verilerin işlenmesi: Kişisel verilerin otomatik olan veya olmayan yollarla elde edilmesi, kaydedilmesi, depolanması, değiştirilmesi, silinmesi veya yok edilmesi, yeniden düzenlenmesi, açıklanması veya başka bir şekilde elde edilebilir hale getirilmesi, üçüncü kişilere aktarılması, kullanılmasının sınırlanması amacıyla işaretlenmesi veya tasniflenmesi veya kullanılmasının engellenmesi gibi bu veriler üzerinde gerçekleştirilen bir işlem ya da işlemler bütünü,*” ifade eder şeklinde tanımlanmıştır.

Aynı tanım 24.07.2012 tarihli TKKBİGKH Yönetmelikte, “*Kişisel verilerin işlenmesi: Kişisel verilerin otomatik olan veya olmayan yollarla elde edilmesi, kaydedilmesi, depolanması, değiştirilmesi, silinmesi veya yok edilmesi, yeniden düzenlenmesi, açıklanması veya başka bir şekilde elde edilebilir hale getirilmesi, üçüncü kişilere aktarılması, kullanılmasının sınırlanması amacıyla işaretlenmesi, tasniflenmesi veya kullanılmasının engellenmesi gibi bu veriler üzerinde gerçekleştirilen işlem ya da işlemler bütünü.. ifade eder*” şeklinde tanımlanmıştır.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşıldığı gibi, vergi dairesinin veya Gelir İdaresi Başkanlığının kişilere ait bilgileri, toplaması, saklaması, tasnif etmesi, değiştirmesi, düzeltmesi, silmesi, karşılaştırması, çeşitli projelerde kullanması, mali ve iktisadi profillerini çıkarması gibi her türlü işlemin her biri tek başına işleme kapsamındadır.³³

4)Alıcı: Tasarıda “*Alıcı: Kişisel verileri belirli bir soruşturma çerçevesinde alan makamlar hariç olmak üzere, üçüncü kişi olsun veya olmasın verinin açıklandığı herhangi bir gerçek veya tüzel kişi ile kişi topluluğunu, kamu kurum veya kuruluşunu ifade eder.*” şeklinde tanımlanmıştır.

Bu anlamda, Gelir İdaresi Başkanlığı ve taşra birimleri olarak vergi daireleri ile vergi dairesi başkanlıkları, defterdarlıklar bu kapsamdadır.

³³ Avrupa Adalet Divanı bir kararında, kişilerin sadece adları ve telefon numaralarının internet sitesinde yayımlanmasını işleme kapsamında görmüştür. Küzeci, age. Sh. 169.

5)Kişisel Verileri İşleyen: Tasarıda “*Kişisel verileri işleyen: Veri kütüğü sahibi adına, bu verileri işleyen gerçek ve tüzel kişileri ifade eder.*” şeklinde tanımlanmıştır.

Gelir İdaresi Başkanlığı ve taşra birimleri olarak vergi daireleri ile, vergi dairesi başkanlıkları, defterdarlıklar bu kapsamda “işleyen” konumundadır.

6)Veri Kütüğü: Tasarıda “*Veri kütüğü: Gerçek ve tüzel kişilere ilişkin belirli bir kritere göre kişisel verilere ulaşımı kolaylaştıracak şekilde yapılandırılmış herhangi bir kişisel veri grubunu ifade eder.*” şeklinde tanımlanmıştır.

Veri kütükleri; tüm veri tabanını içeren, mantıki yapılar içinde verilerin saklandığı fiziki alandır.

Bu anlamda Gelir İdaresi Başkanlığı Bilgi İşlem Merkezindeki “Veri Ambarı” (VERIA olarak kısaltılmaktadır) ile vergi dairelerindeki VEDOP³⁴ veri kütüğüdür. Bu iki kütüğün birbiri ile bağlantısı vardır.

7)Veri Kütüğü Sahibi: Tasarıda “*Veri kütüğü sahibi: Kişisel verilerin işlenmesinin amaç ve metodlarını tek başına veya başkaları ile birlikte belirleyen gerçek ve tüzel kişileri ifade eder.*” şeklinde tanımlanmıştır.

Bu kapsamda Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı veri kütüğü sahibidir.

2- Verilerin Korunması İle İlgili İlkeler

Yukarıda belirttiğimiz Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısının gerekçesinde, 1980 yılında Avrupa Konseyi tarafından imzaya açılmış ve Türkiye tarafından da imzalanmış olan 108 sayılı sözleşme gereği ve birbirini tamamlayıcı nitelikte olan sekiz ilke sayılmıştır.

Aşağıda, tasarıdan aldığımız şekliyle bu ilkeler ve ifade ettiği anlam ele alınacaktır. Tasarıda bu ilkelerden sapılacak, yani istisna durumlar da düzenlenmiştir. Bu istisnalara vergi uygulaması da dâhildir. Ancak, 5982 sayılı Kanunun 2. maddesi ile Anayasa’nın 20. maddesine eklenen fıkrada belirtilen hususlar da vergi uygulamasında istisna olamaz.

Aşağıda, kişisel verilerin korunması ile ilgili ilkeler ele alınacaktır.

1)Kişisel veri toplanması ve işlenmesinin sınırlı olması ve ilkelere bağlılığı: Bu ilke ile kişisel verilerin toplanması ve işlenmesinin sınırları olması ve verilerin hukuka uygun, meşru yollarla ve mümkün olduğunca veri konusu kişinin bilgisi veya rızası ile elde edilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır.

2)Kişisel veride kalite ilkesi: Bu ilke ile kişisel verilerin güncel tutulması, tam ve doğru olması, kullanılacağı amaçla bağlantılı ve bu amacın gerekleriyle sınırlı olması şartlarına işaret edilmektedir.

3)Kişisel veri toplama ve işlenmesinde amacın belirginliği ilkesi: Kişisel verilerin toplanmasından önce, bu verilerin toplanmasının amaçlarının belli olması, sonraki

³⁴ Vergi Daireleri Otomasyon Projesi’nin kısaltılmış şeklidir.

kullanımların da bu amaçlarla sınırlı tutulması gereğine değinilmektedir. Toplanma amacının değışebileceği her durumda da, değışen söz konusu amaçların aynı şekilde belirgin olması gerektiği belirtilmektedir.

4)Amaca uygun kullanım ilkesi: Yukarıda sözü geçen ilke ile doğrudan bağlantılı olan bu ilke gereğince; veri konusu kişinin rızası veya kanunun yetki verdiği haller hariç olmak üzere, kişisel verilerin toplandığı ve işlendiği amaçlar dışında kullanılmaması, elde edilebilir hale getirilmemesi veya açıklanmaması öngörülmektedir.

5)Kişisel verilerin korunması için gereken tedbirlerin alınması ilkesi: Bu ilke ile kişisel verilerin, yetkisiz olarak erişilmesi, imhası, kullanılması, değıştirilmesi veya açıklanması ya da kaybolması gibi risklere karşı uygun güvenlik tedbirleriyle korunması gerektiğine dikkat çekilmektedir.

6)Açıklık ilkesi: Kişisel verilerle ilgili olarak yürütölen politikalar ve uygulamalar ile gelişmeler hakkında genel bir açıklık politikası bulunması gereği vurgulanmaktadır.

7)Kişisel veri konusu kişinin bireysel katılımı ilkesi: Kişinin, veri kütüğü sahibinden, onunla ilgili veri olup olmadığına dair bilgi edinmeye; anlayabileceği bir şekilde, makul yollarla tatbik ediliyorsa, aşırı olmayan bir ücretle, makul süre için kendisine ilişkin veriler konusunda bilgilendirilmeye; bilgi edinme ve bilgilendirilme talepleri reddedilirse sebeplerini öğrenmeye, bu gibi reddedilmelere karşı itiraz veya kanun yollarına başvurabilmeye; kendisine ilişkin verilere itiraz edebilme ve haklı itirazı halinde bu verileri sildirmeye, düzeltmeye, eksik ise tamamlatmaya ve değıştirmeye hakkı olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda aşağıda ele alındığı gibi, Anayasa 20/III Fıkrası ile tam da bu noktanın altı çizilmiştir,

8)Sorumlu tutulabilirlik ilkesi: Buna göre veri kütüğü sahibinin, yukarıda belirtilen prensiplere uyulması için getirilen tedbir ve yaptırımlara uymasını temin edecek şekilde sorumlu tutulması sağlanmalıdır.

II- VERGİ HUKUKUNDA VE UYGULAMASINDA KİŞİSEL VERİLERİN DURUMU VE KORUNMASI

A- Vergiyle İlgili Kişisel Verilerin Toplanması ve İşlenmesiyle İlgili Mevzuat

1- Yasa Kuralları

Bilgi toplama ve toplanan bu bilgilerin istihbarat arşivinde depolanmasıyla ilgili yasal düzenlemeler, esas itibariyle VUK'da yapılmıştır. Bu düzenlemeler ve düzenlemelere uymamanın yaptırımı aşağıdaki maddelerde düzenlenmiştir:

- * Bilgi verme (VUK. Md. 148)
- * Devamlı bilgi verme (VUK Md. 149)
- * Ölüm vakalarını ve intikalleri bildirme (VUK Md. 150)

- * Bilgi vermekten imtina edememek (VUK Md. 151)
- * İstihbarat arşivi (VUK Md.152)
- * Yetki (VUK Mük. Md. 257)
- * Bilgi vermekten çekinenler ile 256, 257 ve mük. 257nci madde hükmüne uymayanlar için ceza VUK Mük. Md. 355
- *Vergi kimlik numarası ve kullanım zorunluluğu (VUK 8/5. Maddesi)
- *Vergi mahremiyeti (VUK Md. 5)
- *Vergi mahremiyetinin ihlali (VUK 362)
- *4358 sayılı Vergi Kimlik Numarası Kullanımının Yaygınlaştırılması ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Md.35
- *5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 46. ve 47. maddesi,
- *5941 sayılı Çek Kanununun 4. maddesi.

Yukarıda sayılan maddelerin ikisi (VUK 5 ve 362) verilerin korunması ile ilgili olup, diğerleri verilerin bildirilmesi zorunluluğuyla ilgilidir.

Yukarıdaki maddelere defter ve belgelerle diğer kayıtların ibraz mecburiyetine ilişkin VUK Md. 256 ve 'diğer ödevler' VUK Md. 257' yi de ekleyenler varsa da, bize göre bu iki madde bir mali soruşturma olan vergi incelemesi ile ilgilidir. İnceleme sonucu elde edilen bilgilerin bir kısmı veri ambarına gitmekte ise de, doğrudan veri ambarı ile ilgisi bulunmamaktadır.

3-İstihbarat Arşivi ve Veri Ambarıyla İlgili İdari Düzenlemeler

a-Yönetmelikler

İstihbarat arşivi ile ilgili halen yürürlükte olan bir yönetmelik bulunmamaktadır.

Ancak daha önce, 1949 tarih ve 5432 sayılı Kanununun 142. maddesine göre çıkartılmış bir "Mali İstihbarat Arşivi Yönetmeliği" bulunmaktaydı. Ancak bu yönetmelikle düzenlenen arşiv ve bu arşiv bilgilerine dayanılarak her bir mükellefe ait arşiv dosyası hiçbir zaman olmamıştır. Bilgi gönderenler de bir süre sonra göndermez olmuş olmalıdırlar. Çünkü söz konusu yönetmelik 2006 yılında kaldırılmıştır.³⁶ Veri ambarı ile ilgili bir düzenlemeye de rastlamadık.

b- Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği

³⁵ Kanununun tam adı, Vergi Kimlik Numarası Kullanımının Yaygınlaştırılması ve Noterlik Kanunu, İcra ve İflas Kanunu, Tapu Kanunu, Karayolları Trafik Kanunu, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun, Bankalar Kanunu, Posta Kanunu İle Pasaport Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun dur.

³⁶ 05/10/2006 tarih ve 26310 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 28/08/2006 tarih ve 2006/10933 sayılı yönetmelik gereğince yürürlükten kaldırılmıştır. Kaldırılan yönetmelik 25.06.21951-/13287 sayılı BKK ile yürürlüğe girmişti.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, istihbarat arşivi 1989 yılında kurulmuştur. Bu yılda çıkarılan 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197 Sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğleriyle, Hekimler ve Eczanelerle İlgili Düzenlemeler, Gayrimenkul Alım-Satımı İle İlgili Düzenlemeler, Mühendis ve Mimarlar Tarafından Düzenlenen Plan, Proje, Resim ve Hesapları Onaylayan Valilik, Belediye ve Türkiye Elektrik Kurumu Gibi Kurum ve Kuruluşlarca Devamlı Bilgi Verme Zorunluluğu, Kıymetli Maden, Taş ve Eşyaları İşleyen veya Şekil Verenlere İlişkin Düzenlemeler, İmalatçı Sınai Müesseseler, Avukatlarla İlgili Düzenlemeler yapılmıştı.

Hemen sonra 1990 yılında 205 ve 206 tebliğler çıkarılmış, takip eden yıllarda da 210, 216 Sıra No.lu VUK Genel Tebliğleri çıkarılmıştır

Yukarıdaki tebliğlerden 191, 210, 194, 197, 198, 205, 217 ve 216 sayılı VUK Genel tebliğleri 16.12.1997 tarih ve mükerrer 23202 sayılı RG de yayımlanan 260 sayılı VUK Genel Tebliği ile kaldırılmıştır. Bu tebliğlerin kaldırılma nedeni olarak, “..tek vergi numarasının kullanımının yaygınlaştırılmasına ilişkin çalışmalar” ın sürdürülmesi gösterilmiştir.

Daha sonra VUK’un verdiği yetkiye dayanarak; tek vergi numarası (*gerçek kişiler için vatandaşlık numarası*) kullanılan yerlerden alınan bilgiler, Bakanlığın VERİA kısaltması altında topladığı veri ambarında toplanmaya başlanmıştır. Bu nedenle mükellef dışındaki kişi ve kurumlardan bilgi almak için tebliğ çıkarma işlemi bitmiş, buna karşılık mükellef ve sorumlulardan bilgi derlemek için tebliğler çıkarılmaya devam etmektedir.

c- Diğer Düzenlemeler

Bu konudaki diğer düzenlemeler;

- Tek vergi numarasıyla ilgili idari düzenlemeler,
- Transfer fiyatlandırmasıyla ilgili tebliğler,
- Beyannameler ve beyanname eki tablo, form ve diğer belgelerle ilgili düzenlemeler,
- Tekdüzen muhasebe sistemi tebliğleridir.

B-Vergi Uygulaması İle İlgili Olarak Toplanan Kişisel Veriler.

GİB 2011 yılı faaliyet raporunda, veri ambarı konusunda; “*Başkanlığımız tarafından iç ve dış kaynaklardan alınan veriler diğer kamu kuruluşları ve özel sektör kuruluşlarından sağlanan verilerin işlenmesi suretiyle kayıt dışı ekonomi ve vergi kaçakçılığı ile mücadele edilmesine yönelik bir sistem kurulması ve bunların kendi içlerinde çapraz kontrollerinin yapılması amacıyla VERİA Projesi hayata geçirilmiştir*” denmektedir.

Burada kısaca veri ambarının kuruluşundan bahsetmek istiyoruz. İstihbarat arşivinin 1949 tarihli VUK gereği, 1951 yılında çıkarılan ‘İstihbarat Arşivi Yönetmeliği’ ile kurulmaya çalışıldığını, 1989 yılında da bir “Vergi İstihbarat Arşivi” kurulmuştur denilerek, buna

istinaden birçok tebliğ çıkarıldığı ve veri toplandığını yukarıda belirtmiştik. Ancak, gerçek anlamda istihbarat arşivinin kurulması, GİB'in bilgi işlem bölümünün gelişmesi ile olduğu anlaşılmaktadır. Bunun için beyannamelerin ve beyanname eki bilgilerin elektronik ortamda alınmaya başlanması ve tek vergi numarası (gerçek kişiler için Vatandaşlık Numarası) devrim olmuş, daha sonra 2002 yılında Veri Ambarı Projesi planlanmıştır.³⁷ Veri ambarı 2004 yılında kurulmuş, 2005 yılından itibaren tek vergi numarası zorunluluğu getirilen kurum ve kuruluşlardan bilgi alınmaya başlanmıştır.³⁸ Bu gün itibariyle iç kaynaktan, yani beyanname ve ekleri ile istenen formlardan sağlanan bilgiler dışında, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının otomasyon sistemleri arasında bilgi alışverişi sağlanmakta olup, bu kurum ve kuruluş sayısı 66'dır.³⁹

Vergi uygulaması ile ilgili olarak toplanan kişisel verileri;

1-Mükellef ve sorumluların kendilerinden alınan verilerle,

2-Diğer kaynaklardan toplanan veriler olarak sınıflandırabiliriz.

1-Mükellef ve sorumluların kendilerinden alınan verileri,

a-Mükellef ve sorumlulardan yoklama ve inceleme ile sağlanan veriler,

b- Beyannameler, beyanname eki belgeler ve bildirimler yoluyla, mükellef ve sorumluların idareye bizzat sundukları veriler,

olarak alt tasnife tabi tutabiliriz.

Özellikle beyannameler, beyanname eki belgeler ve bildirimler yoluyla mükellef ve sorumluların idareye bizzat sundukları veriler, çeşit ve sayı olarak o kadar artmıştır ki; bu durumu bazı uygulayıcılar “angarya” olarak nitelirmektedir. Tamamı elektronik ortamda verilen bu bilgi ve belgelerin toplanması ve hazırlanması, işletmelerin muhasebe servislerinin ve serbest muhasebeci ve mali müşavirlerin hayli vakitlerini almaktadır.

2-Diğer kaynaklardan toplanan verileri,

a-Devamlı bilgi verme yükümlülüğü kapsamında toplanan veriler,

b-Diğer bilgi işlem sistemlerinden elde edilen veriler,

c-ÇVÖA (Çifte Vergilemeyi Önleme Anlaşmaları) nın “bilgi değişimi” maddeleri gereği alınan veriler,

olarak alt tasnife tabi tutabiliriz.

Devamlı bilgi verme yükümlülüğü kapsamında toplanan veriler, gerek VUK gerekse diğer kanunların (örneğin 5941 sayılı Çek Kanununun 4. maddesi) gereği olarak, GİB'e gönderilen verilerdir.

³⁷ gib.gov.tr.GİB 2002 Faaliyet Raporu.

³⁸ gib.gov.tr 2004 Faaliyet Raporu

³⁹ gib.gov.tr 2014 yılı Faaliyet Raporu sh. 66

Diğer bilgi işlem sistemlerine girerek elde edilen veriler ise, diğer kamu kurumlarının bilgi işlem sistemleri ile sağlanan bağlantı ile elde edilen verilerdir. Örneğin MERNİS sisteminden kişilerin nüfus ve adres bilgileri elde edilebilmektedir. Bu konuda başka bir örnek de, Emniyet Genel Müdürlüğünden araçların devir ve tescil işlemleri ile alınan bilgilerdir⁴⁰.

ÇVÖA'nın “bilgi değişimi” maddeleri gereği alınan veriler ise, “Talep üzerine bilgi değişimi”, “otomatik bilgi değişimi” ve “kendiliğinden bilgi değişimi” olmak üzere üç çeşittir⁴¹.

Görüldüğü gibi, Gelir İdaresi Başkanlığında bulunan veri ambarında, mükellef ve sorumlular ile bunun dışındaki ilgili kişilere ait çok çeşitli (kişisel, mali, ekonomik) ve çok sayıda bilgi bulunmaktadır

Bu haliyle Gelir İdaresi Başkanlığı veri ambarının, sayı ve çeşit olarak Türkiye'nin en zengin veri ambarı olduğunu sanıyoruz.

C- Vergi İdaresinin Ambarındaki Kişisel Verilerin Anayasa 20/III Fıkrası Karşısındaki Durumu

Yukarıdaki bölümlerdeki açıklamalardan anlaşıldığı gibi; Gelir İdaresi Başkanlığı ve bağlı vergi dairelerinin kişilerle ilgili topladığı her türlü bilgi, “kişisel veri” kapsamındadır. Bu bilgilerin mükellefin kendinden veya başka kurum ve kişilerden toplanması, yani kaynağı, önemli değildir. Başkanlığın bu bilgileri entegre olarak VERİA kısaltması ile anılan veri ambarında topladığı ve burada “veri karşılaştırılması” ve “veri madenciliği” gibi tekniklerle işlediği anlaşılmaktadır⁴². Bu bağlamda Gelir İdaresi Başkanlığının veri koruma hukuku kavramları ile Türkiye'nin en büyük “alıcı” sı, “kişisel verileri işleyen”i ve “veri kütüğü” sahibi olduğunu anlıyoruz. Bu derece geniş ve büyük veri ambarına sahip olan Başkanlığın, yukarıda II/C bölümünde açıkladığımız kişisel verilerin korunması hukukunun gereklerine uygun korumadığını düşünüyoruz. Bu kapsamda yapılan tek şey, VUK'un 5 inci maddesindeki ‘vergi mahremiyeti’ nedeniyle verilerin kimseyle paylaşılmamasından ibarettir. Hatta idare o kadar ileriye gitmektedir ki; bu verileri mükellef ve sorumlu ile bile paylaşmamakta, dosyasını inceletmemekte, avukatına göstermemektedir. İdare çoğu zaman bu bilgileri “devlet sırrı” kavramının kamu idaresinde oynadığı role benzer bir şekilde kullanmakta, bir bakıma Maliye kendine bir korunak inşa etmektedir. Bu şekilde davranışın, kişisel verilerin korunması olmadığı ortadadır. Esasen idarenin bu şekildeki korumayı nasıl yaptığı da belli değildir. Belli değildir, çünkü bu konuda hiçbir düzenleme bulunmamaktadır.

⁴⁰ gib.gov.tr 2014 yılı Faaliyet Raporu sh. 64

⁴¹ gib.gov.tr 2014 yılı Faaliyet Raporu sh. 75

⁴² gib.gov.tr. 2011 yılı faaliyet raporunda “2.2.4. Veri Ambarı Projesi (VERIA)” ile ilgili verilen bilgi.

Bu konuda Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu'nun yaptığı incelemeden, idarenin kişisel verilerin bu tür korumasının dahi sorunsuz olmadığı anlaşılmaktadır⁴³.

Kişisel verilerin korunmasından amaç, verileri değil, veri sahibini korumaktır. İdarenin yaptığı uygulamada, veri sahibi sadece verileri vermekle yükümlüdür. Veri sahibi verileri teslim ettikten sonra, bu verilerle ilişkisi kesilmektedir. Üstelik mükellef, kendi dışında elde edilen verilerden haberdar değildir. Bilgi Edinme Kanunu gereği elde edilecek bilgi, veri koruma hukukunun gereklerine uygun değildir. Yani mükellef (veri sahibi) idare açısından, bir nevi veri objesi konumundadır.

Gerçekten Gelir İdaresi Başkanlığı, topladığı verileri veri koruma hukukunun gereklerine uygun korumamaktadır. Çünkü bu konuda henüz yeterli mevzuat oluşturulmamıştır. Veri koruma hukukunun en önemli ayağı olan tasarı kanunlaşmamıştır. Daha doğrusu, Ülkemizde veri koruma hukukunun çatısı henüz kurulmamıştır. Bu nedenle de İdarenin bu ilkelere uygun davranışı zaten beklenemezdi.

Ancak, 5982 sayılı Kanunun 2. maddesi ile Anayasa'nın 20 maddesine eklenen fıkra ile birlikte durum değişmiştir. Bu değişiklikte, Anayasa'da daha önce var olan kişisel verilerin korunması hakkı, bu kez somut olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile birlikte kişisel verilerin korunması hakkı, açıkça temel haklardan sayılmıştır. Madde hükmünün vergi ile ilgili kişisel verileri de kapsadığı açıktır. Gerçi yeni düzenlemede Anayasa maddesine "*Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir*" hükmü eklenmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi bu konudaki düzenleme yapılmamıştır. Fakat bu, VUK'a ve Anayasa 20.maddenin üçüncü fıkrasına uygun bir hüküm eklenmesine engel değildir. Hatta bu anayasal bir emirdir. Bu VUK 152 inci maddenin yeniden düzenlenmesi şeklinde olabilir. Bu düzenleme "*150 nci maddedekiler hariç olmak üzere bu bölümde yazılı kaynaklardan toplanacak bilgiler istihbarat arşivlerinde gizli olarak saklanır. Ancak bu gizlilik, kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme, amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenme haklarına engel olamaz. Bu hakların kullanılmasına ilişkin usuller yönetmelikle belirlenir. Bu arşivlerden kimlerin ve ne suretle faydalanabileceği Maliye Bakanlığınca tesbit olunur ve bunlar düzenleyici bir işlem ile kamuoyuna duyurulur*" şeklinde olabilir. Bu

⁴³ CUMHURBAŞKANLIĞI Devlet Denetleme Kurulu'nun 27 / 11/ 2013 tarih ve 2013 / 3 sayılı ve "*Kişisel Verilerin Korunmasına İlişkin Ulusal ve Uluslararası Durum Değerlendirmesi ile Bilgi Güvenliği ve Kişisel Verilerin Korunması Kapsamında Gerçekleştirilen Denetim Çalışmaları*" başlıklı Raporunun sonuç bölümü, tcb.gov.tr.ddk.56pdf adresinde yayımlanmıştır. Burada denetim çalışmasının kapsamına Gelir İdaresi Başkanlığı'nın (GİB) da dahil 6 kamu idaresinin bulunduğu ve GİB hakkında da bilgi güvenliği ile ilgili tespit ve önerilere yer verildiği anlaşılmaktadır. Geniş bilgi için bkz. tcb.gov.tr.ddk.56pdf. erişme tarihi 14.12.2014

düzenlemeye ek olarak, vergi mahremiyetine ilişkin maddeye, vergi mahremiyetinin istisnası olarak “ *bu Kanununun 152 inci maddesi hükmüne göre bilgilendirme*” şeklinde bir hüküm eklenmelidir.

Fakat idarenin, çıkarılacak Kanunu beklemeden Anayasa’da somut olarak düzenlenen,

-Kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme,

-Bu verilere erişme,

-Bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme

- Amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenme,

Konularında uygulamaya hemen başlanması gerekir. Çünkü teori ve uygulamada bir konu Anayasa’da somut olarak düzenlenmişse ve bu konuda aksine bir yasal düzenleme de yoksa Anayasa hükümlerinin doğrudan uygulanabileceği kabul edilmektedir.⁴⁴ Aksi halde Anayasa ile verilmiş bir temel hakkın kullanılabilmesi için, ne zaman yapılacağı belli olmayan, yasal düzenleme bekleneyecektir. Bunun hukuka uygun olmadığı açıktır. Somut olarak düzenlenmiş bir temel hakkın kullanılması için yasayı beklemek hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz. Bu uygulama için, dijital ortamda kişinin kendi verilerine ulaşmasını sağlamak hukuksuzluğu bir nebze giderecektir. Arkasından bu durumu bir tebliğle duyurmak kalmaktadır. Bu duyuruda ayrıca mükelleflerin (ve mükellef olmayanların) yanlış bilgilerini dilekçe ile düzeltme hakkı bulunduğu bildirilmesi gerekir. Böylece, hem mükelleflerin bir veri objesi olma durumu ortadan kalkacak, hem de verilerdeki kalite artacaktır. Kalitenin artması, idareyi yanlış işlem yapmaktan kurtaracak, ihtilaflar azalacak, ekonomik kayıplar olmayacak, idare ihlal nedeniyle mahkum olmaktan kurtulacaktır. Bütün bu pratik amaçlar ötesinde, idare hukuka uygun davranmış olacaktır ki, en büyük kazanç da bu sayılmalıdır.

Öte yandan, ayrı bir yazı konusu olmakla birlikte, idarenin bilgi toplama faaliyetinin Anayasa’nın 13 üncü maddesinde düzenlenen “ölçülük ilkesi” ne uygun davrandığı konusunda da tereddütler mevcuttur. Yapılan kaba bir gözlemde, İdarenin bilgi toplama faaliyetinin bu ilkeye ve bu ilkenin alt ilkeleri olan, gereklilik, orantılılık ve elverişlilik ilkeleri doğrultusunda incelendiğinde, en azından gereklilik ve orantılık ilkeleri ile ilgili sorun bulunduğu ortaya koymaktadır⁴⁵.

En son olarak, Anayasa’daki somut ve açık hükümlere rağmen mevcut durumun devamı, Bakanlığı her bakımdan zor durumda bırakacaktır. Bu zor durum, hak ihlali nedeniyle mahkûm olmadan, bilgi alamama nedeniyle yaptırım uygulayamamaya kadar giden bir dizi olumsuzluk olarak ortaya çıkacaktır. Bu nedene dayanılarak, bir kısım düzenleyici

⁴⁴ Bu konuda geniş bilgi için bkz. İlhan Özey, Anayasa, Hak Ve Özgürlükler ve İdari Kolluk Etkinlikleri, Anayasa Yargısı Dergisi. Yıl 2002, No 19, Sh. 275-286

⁴⁵ Eda Özdiğer Küçük, Vergi Hukukunda Kişisel Veriler Bakımından Ölçülük İlkesinin Uygulanması, Vergi Hukukunda Genç Yaklaşımlar, Editör Billur Yaltı. İstanbul 2013, S. 161

işlemin iptali için dava açılmıştır. Bunlardan birisi, 413 sayılı VUK Genel Tebliği olup, Anayasa 20/III ve İHAS 8 inci maddeye göre dava açılmıştır⁴⁶. Bu davanın sonucunu bilmemekle birlikte, İdare bu Tebliği 17.01.2015 tarihli RG de yayımlanan 444 sayılı VUK Genel Tebliği ile kaldırmıştır. Bunun dışında 403 sayılı VUK GT için de dava açılmış, davada Tebliğin Anayasa'nın 2., 10., 13., 20.,38., 73. ve 125. maddelerine aykırı bir düzenleme olduğu da belirtilerek, iptali talep edilmiştir. Dava son aşamaya gelmiş olup, sonucu henüz belli değildir.

SONUÇ

Mükellef, sorumlu ve diğer vergi ödevlilerine ait kişisel veriler, Gelir İdaresi Başkanlığı'na ait veri ambarında depolanmakta ve işlenmektedir. Ancak bu verilerle ilgili, veri koruma hukuku ilkelerine uygun kurallar belirlenmemiştir. Anayasa 20 inci maddeye 2010 yılında eklenen fıkra gereği çıkarılması gereken yasa hala çıkarılmamıştır. Lakin bunun çıkarılmamış olması, bize göre, Anayasa'da belirtilen somut hakların uygulanmasına engel değildir. Bu haklara uyulmaması; hak ihlali nedeniyle Bakanlığın mahkûm olması, 'büyük birader' olarak suçlanması veya bilgi alamama durumunda 'yaptırım uygulayamama' sonuçlarını doğurabilir.

⁴⁶ Age s. 160